

UNIVERSAL DESIGN FOR LEARNING OP ONZE SCHOOL

INLEIDING

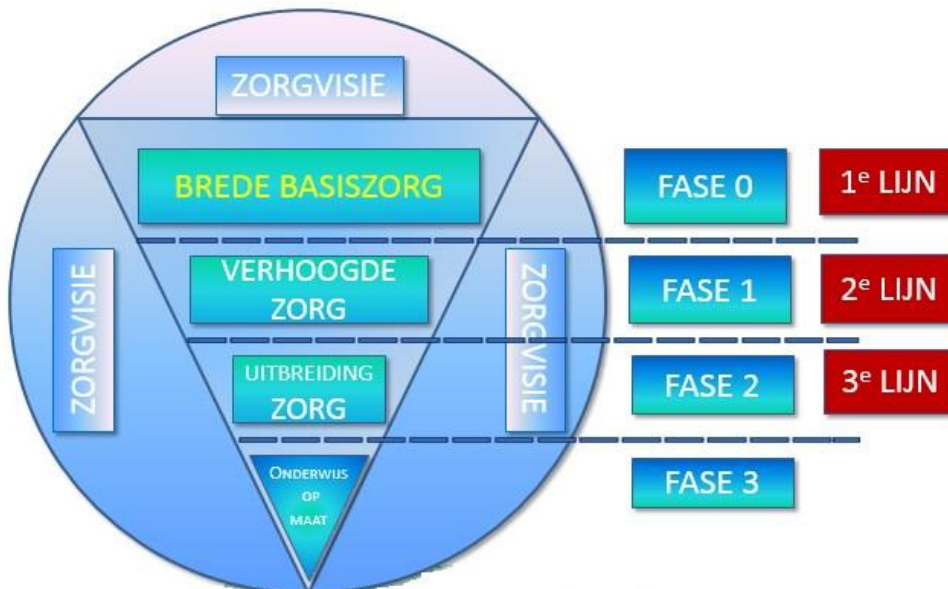
Hoe we leren gebeurt bij iedereen op een verschillende manier. Met muziek of liever in stilte? Luidop? Door informatie te horen, te zien via een filmpje of uit te proberen? Het is duidelijk dat iedereen zijn eigen voorkeuren heeft. Iedereen is uniek in zijn leren.

Net zoals individuen heel sterk verschillen in aanpak van studeren, zijn klasgroepen uiteraard ook heel divers. Leerlingen hebben verschillende behoeften, sterktes, interesses... Maar in het onderwijs houden we nog vaak te weinig rekening met de variatie aan mogelijkheden. Hierdoor ervaren leerlingen struikelblokken om deel te nemen, om te studeren, of om aan te tonen wat ze kennen, kunnen en geleerd hebben. Een leerkracht wordt dan ook gevraagd om op een gevarieerde wijze de leerstof aan te brengen.

Vooraleer we dieper ingaan op UDL, situeren we dit ontwerp binnen het zorgcontinuüm.

1. SITUERING UNIVERSEEL ONTWERP IN HET ZORGCONTINUÛM

Het zorgcontinuüm kunnen we vergelijken met onze eigen werking van leerlingenbegeleiding op school. We spreken van het 3-lijnenmodel. Onze eerstelijnszorg (de dagelijkse ondersteuning van de klassenleraar en vakleerkrachten) komt overeen met fase 0 van het zorgcontinuüm; de brede basiszorg.

Belangrijk is om bij fase 0 voldoende aandacht te besteden aan preventieve basiszorg. Veel maatregelen die leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften helpen, zijn ook een goed hulpmiddel voor leerlingen zonder specifieke onderwijsbehoefte. We vragen ons in deze fase af wat alle leerlingen nodig hebben om zich te kunnen ontplooiën en gebruik te kunnen maken van hun talenten en mogelijkheden. De school biedt voor alle leerlingen dezelfde brede basiszorg met aandacht voor de noden van elke leerling.

Voorbeelden

- ✓ Wijs erop als een bepaalde vraag niet of onvolledig werd ingevuld.
- ✓ Wees consequent in woordkeuze bij toetsen.
- ✓ Maak toetsen en eindtoetsen vergelijkbaar met oefeningen tijdens de les.
- ✓ Vermijd samengestelde vragen.
- ✓ Geef opgaven steeds op papier.
- ✓ Gebruik een overzichtelijke lay-out en gebruik een goed leesbaar lettertype.
- ✓ Geef voldoende tijd.

Als leerlingen met leerstoornissen meer specifieke ondersteuning nodig hebben (b.v. eindtoetsen afleggen in een aparte ruimte) situeren we ons in fase 1 (2^e lijn).

De versterking van de brede basiszorg voor alle leerlingen sluit sterk aan bij het idee van universeel ontwerp. In fase 0 proberen we een krachtige leeromgeving aan te bieden waardoor alle leerlingen gestimuleerd worden en problemen voorkomen worden. UDL versterkt dus de brede basiszorg voor alle leerlingen en is ook krachtig in de andere fasen van het zorgcontinuüm.

2. WAT IS UNIVERSAL DESIGN?

Universal Design betekent dat je voorwerpen, gebouwen, de fysieke omgeving zo ontwerpt dat ze door een diverse groep kunnen gebruikt worden. Universal Design is een term die ontstond in de architectuur. Het betekent dat gebouwen zo ontworpen moeten worden zodat een zo divers mogelijke groep hier tegelijk gebruik van kan maken. Dit wil zeggen het toegankelijk maken van gebouwen in de breedst mogelijke zin.

De afbeelding met de trappen toont dit duidelijk aan. Door naast de trappen ook een hellend vlak te voorzien, lukt het voor iedereen om boven te geraken.

(bron foto: <http://www.thinkinclusive.us>)

3. WAT IS UNIVERSAL DESIGN FOR LEARNING?

Universal Design for Learning past deze filosofie toe in de onderwijscontext. UDL laat studenten toe om flexibel met het leermateriaal om te gaan, verschillende wegen te kiezen en informatie te representeren op verschillende manieren. Het heeft als doel een curriculum met leerkanalen te creëren voor alle studenten, want variatie is de norm. Daarnaast is het een manier om barrières in het leerproces weg te werken en een flexibele en inclusieve onderwijscontext te creëren. UDL maakt geen oplistingen van mogelijke beperkingen of statuten.

Op die manier wordt tegemoetgekomen aan de noden van een heel diverse leerlingenpopulatie door flexibel om te springen met doelstellingen, methoden, materialen, evaluatie... Variatie en flexibiliteit staan dus centraal. We denken hierbij niet enkel aan leerlingen met leer- en/of ontwikkelingsstoornissen maar ook aan taalzwakke/anderstalige leerlingen, leerlingen met sociaal-emotionele problemen, (chronisch) zieke leerlingen (eetstoornissen, migraine...), leerlingen met een fysieke beperking (doof, blind...). De didactiek wordt afgestemd zodat elke leerling voldoende aan zijn trekken komt.

4. PRINCIPES UNIVERSAL DESIGN FOR LEARNING

UDL is gebaseerd op drie grote principes. Elk principe wordt verder opgesplitst in drie richtlijnen. Als leerkracht kan je je onderwijspraktijk “UDL-proof” maken door de richtlijnen en bijhorende principes te volgen. Je kan de richtlijnen ook gebruiken om na te gaan hoe toegankelijk je onderwijspraktijk al is. Het schema op de volgende pagina kunnen we zien als een “foto van een goed leerkracht”. Dit schema kan een hulp zijn bij zelfcontrole. Wie enkel het eerste principe verzorgt, reduceert zichzelf tot een deskundige (wat al heel wat is), met aanvulling van principe 2 en 3 word je leerkracht. Je zet een leerproces op gang en geeft zo sturing aan het leerproces.

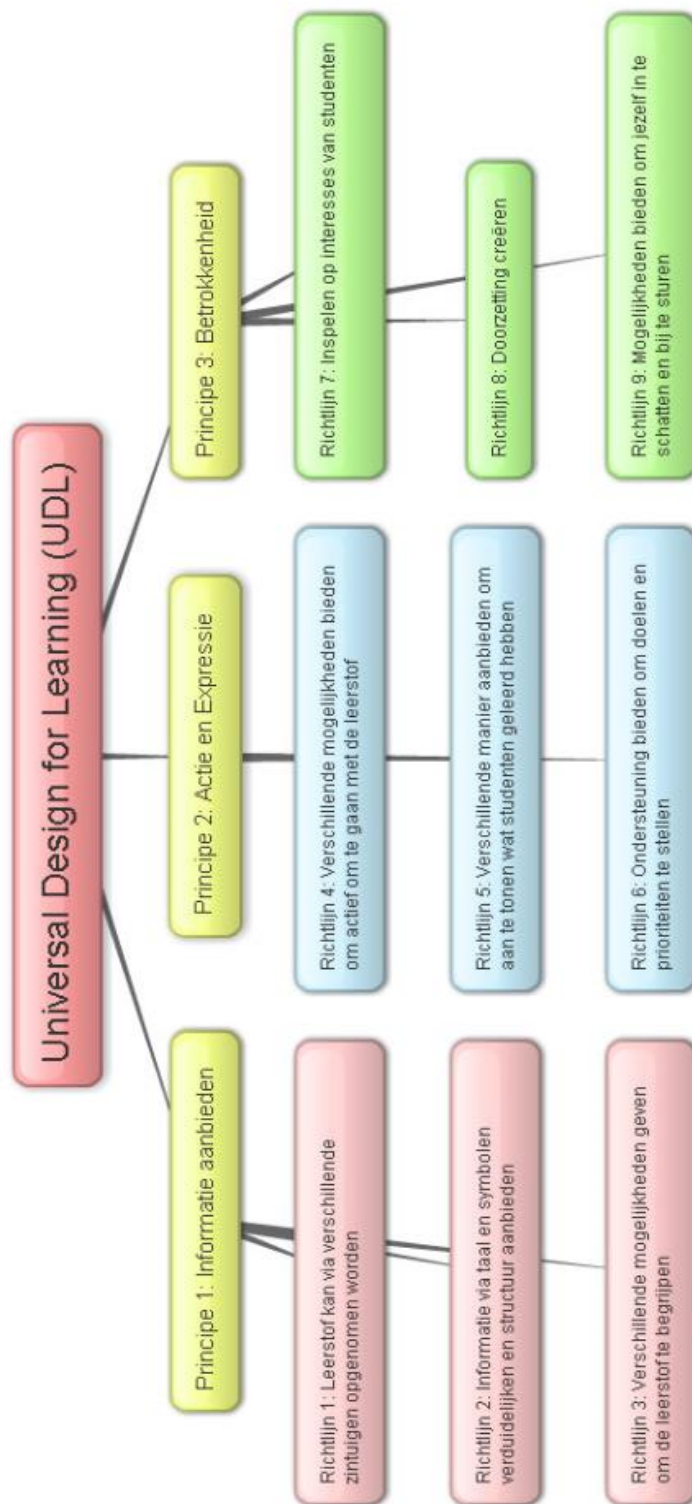
Aan de drie principes kunnen drie reflectievragen gekoppeld worden:

Principe 1: Informatie aanbieden: Als een leerling de leerstof niet begrijpt, kan ik dan een volledig andere invalshoek nemen om het geleerde op een andere manier uit te leggen?

Principe 2: Actie en expressie: Hebben de leerlingen een opdracht na het aanbrengen van de leerstof? We zeggen vaak: dit moet je kennen (= vanbuiten leren). Denken we er ook aan om te hen te vragen om

- Een toepassing te maken in het dagelijkse leven?
- Een reeks oefeningen te laten maken?
- Opzoekwerk te laten doen via internet?
- ...

Principe 3: Betrokkenheid: Letten we er op dat elk gesprek met een individuele leerling eindigt met een bemoedigend woord ‘je bent goed bezig’, ‘je kunt al veel, maar ...’.

Bron figuur: http://siho.pxl.be/online_module/deel1/index.html

5. PRAKTISCHE VOORBEELDEN PER RICHTLIJN

In dit onderdeel sommen we per richtlijn enkele algemene voorbeelden op zodat elke richtlijn verduidelijk wordt.

PRINCIPE 1: INFORMATIE AANBIEDEN

Richtlijn 1: Informatie opneembaar maken door verschillende zintuigen

Voorbeelden:

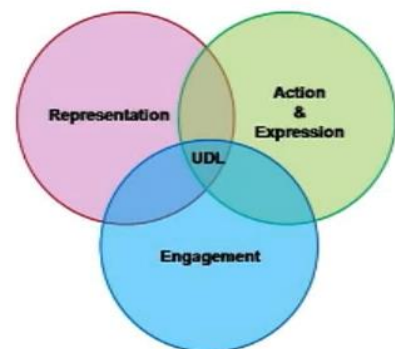
- Informatie vooraf flexibel (digitaal) ter beschikking stellen. Zo kunnen leerlingen zelf kiezen hoe groot ze de tekst bekijken, de afbeeldingen in kleur bekijken...
- Gebruik van films, demo's, rollenspel, luisterfragmenten...
- Gebruik minimum lettergrootte 18 bij slides.
- Varieer geluidsterkte en toonhoogte.
- Probeer tekstvlakken te vermijden (sommige schermlezers negeren deze tekst).
- Voorzie tekstalternatieven bij afbeeldingen en andere grafische objecten.
- Maak tabellen niet via spaties of tabtoetsen maar gebruik de tabelfunctie. Hou tabellen zo eenvoudig mogelijk.
- Gebruik de structuurelementen zoals opsomminglijsten, pagina-eindes, automatisch gegenereerde inhoudsopgave en paginanummering.
- Gebruik niet enkel kleur om tekst te accentueren (ook vet, onderstrepen...).
- Gebruik goede contrasten: zwart/wit is een goed contrast, rood/groen niet.
- Geef de taal van het document en taalwijzigingen binnen het document op. Dit om het voor schermuitlesprogramma's mogelijk te maken een document juist weer te geven.
- Check de toegankelijkheid van je document via Word (Bestand → Info → Voorbereiden voor delen → Controleren op problemen → Toegankelijkheid controleren).

Richtlijn 2: Verduidelijken en structuur aanbieden

Voorbeelden:

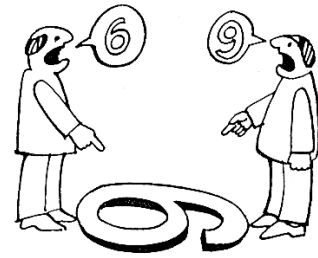
- Verduidelijken van een complexe structuur of theorie door bijvoorbeeld overgangswaarden te gebruiken, door linken te leggen tussen ideeën in een mindmap.
- Zorg ervoor dat hoofdconcepten die voorgesteld worden in één vorm van symbolische representatie (bv. een tekstuitleg of een wiskundige vergelijking) ook aangeboden wordt in een alternatieve vorm (bv. illustratie, diagram, video, strip, foto, animatie, fysieke of virtuele manipulatie...)

Richtlijn 3: Verschillende mogelijkheden aanbieden om de leerstof te begrijpen

Voorbeelden:

- Zorg ervoor dat je instructie herkenbaar is door deze te verankeren in voorkennis, bijvoorbeeld door gebruik te maken van een visueel beeld.
- Gebruik maken van een mindmap.
- Verschillende voorbeelden en tegenvoorbeelden gebruiken om belangrijke zaken te benadrukken.
- Zorg ervoor dat achtergrondelementen kunnen verwijderd worden, zodat studenten enkel de hoofdzaken zien.
- Meerdere evaluatievormen inschakelen: projecten, verhandeling, schriftelijk examen, presentatie, interview, klasparticipatie, portfolio, presentaties, discussieforum, vaardigheidsevaluatie.

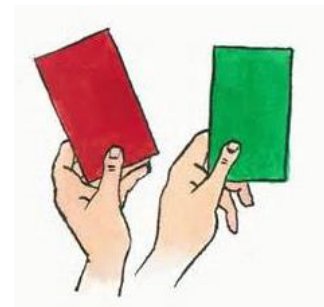

PRINCIPE 2: ACTIE EN EXPRESSIE

Richtlijn 4: Op verschillende manieren met de leerstof omgaan

Voorbeelden:

- Verschillende manieren van herhaling gebruiken. Vraagstelling (eventueel via ja/nee kaartjes of shakespeare), leerlingen zelf een visuele voorstelling van de leerstof laten maken...
- Gebruik maken van 'flipped classroom'.
- ICT-opdrachten.

Richtlijn 5: Verschillende manieren aanbieden om aan te tonen wat studenten geleerd hebben

Voorbeelden:

- Op een examen gevarieerde vragen aanbieden die aansluiten bij de verschillende leerstijlen van de studenten: reproductievragen, inzichtsvragen, toepassingsvragen, figuren, enz...
- Leerlingen gebruik laten maken van WoDy.

Richtlijn 6: Ondersteuning bieden om doelen en prioriteiten te stellen

Voorbeelden:

- Van bij de start van het jaar duidelijk de doelstellingen, evaluatievormen en evaluatiecriteria met de leerlingen bespreken.
- Mogelijke barrières in doelstellingen verwijderen (bv. Is het doel dat leerlingen een samenhangend verhaal kunnen schrijven? Ok is het doel dat ze een samenhangend verhaal kunnen creëren?)
- Samen met de leerlingen een planning maken en opvolgen.
- Leerlingen zelf een activiteit laten organiseren waarbij ze ook zelf doelstellingen moeten vooropstellen en uitwerken. Hen hierbij ook ondersteunen.
- Proefexamens of voorbeeldexamen vragen voorzien.
- Geef voorbeelden van een bepaalde opdracht en leg uit waarom dit zo goed of zo slecht is.

PRINCIPE 3: BETROKKENHEID

Richtlijn 7: Inspelen op interesses

Voorbeelden:

- Werken met voorbeelden uit de leefwereld van de leerling.
- Bij een taak kunnen de leerlingen in groep werken en kiezen of ze een opdracht uitwerken aan de hand van een presentatie, quiz, paper...
- Gastsprekers of ervaringsdeskundigen uit het werkveld uitnodigen.

Richtlijn 8: Doorzetting creëren

Voorbeelden:

- Leerlingen leggen aan elkaar de leerstof uit, eventueel gebruik makend van een forum.
- Op regelmatige basis geïndividualiseerde feedback geven waarbij je zowel aandacht hebt voor sterktes en werkpunten in het proces en het product.
- Zorg ervoor dat leerlingen medeleerlingen en lesgevers kunnen inschakelen. Voorzie eventueel peerondersteuning.
- Splits lange termijn doelen op in korte termijn doelen.

Richtlijn 9: Mogelijkheden tot inschatten en bijsturen

Voorbeelden:

- Leerlingen gebruik laten maken van een portfolio.
- Zelfreflectie op het einde van een examen of na grote opdracht.
- Peerevaluatie bij groepsopdrachten.
- Bij een rollenspel kan eventueel een camera gebruikt worden, zodat leerlingen zichzelf kunnen evalueren.

6. TOEPASSING OP ONZE SCHOOL

Vanuit de gegeven voorbeelden van UDL en door overleg is het de bedoeling te komen een lijst van afspraken en tips voor onze school. Dit per fase binnen het zorgcontinuüm. We zetten vooral in op Fase 0.

AFSPRAKEN	TIPS
<i>Deze worden door alle leerkrachten (van een bepaald vak) nageleefd.</i>	<i>Elke leerkracht bekijkt individueel of samen met zijn vakcollega's welke van deze tips toepasbaar zijn.</i>
<i>Vb. Gebruik van een overzichtelijke en duidelijke bladspiegel .</i>	<i>Vb. Gebruik van gevarieerde vragen op een examen.</i>

Op deze manier worden de richtlijnen die voor alle leerlingen van de school vastgelegd. De voorstellen zijn samen gebracht in een apart document (document Fase 0 en 1 per graad). Na de studiedag wordt de feedback verwerking in de werkgroepen (dyslexie, dyscalculie, hoogbegaafdheid, ...). Er zal ook verder nagedacht worden welke bijkomende maatregelen nog nodig zijn voor leerlingen met een individuele problematiek (fase 1).

BRONNEN

SIHO (2014). *Welkom op de Universal Design For Learning website!* Geraadpleegd op augustus 30, 2016, via <http://siho.pxl.be>

Meirsschaut M., Monsecour F., Wilssens M. (2015). *Arteveldehogeschool. Universeel ontwerp in de klas en op school. Op stap naar redelijke aanpassingen.* Geraadpleegd op augustus 30, 2016, via <https://www.arteveldehogeschool.be/aanbod-voor-scholen/universeel-ontwerp-in-de-klas-en-op-school>

Prodia. *Faso 0 – Brede basiszorg.* Geraadpleegd op augustus 30, 2016, via <http://www.prodiagnostiek.be/?q=node/2>